

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анна Володимирівна ІГНАТЬЄВА,

аспірантка

Особливий режим інформаційної політики в умовах воєнного стану вимагає дотримання балансу між інтересами державної безпеки та реалізацією основних прав і свобод людини, зокрема на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, а також на вільне збирання, зберігання, використання та поширення інформації [1, с. 109], гарантованих статтею 34 Конституції України [2].

Пункт 11 частини першої статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» 2015 року [3] встановлює можливість запровадження особливого порядку регулювання роботи постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг, поліграфічних підприємств, видавництв, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших підприємств, установ, організацій і закладів культури та медіа, а також використовувати місцеві радіостанції, телевізійні центри та друкарні для військових потреб і проведення роз'яснювальної роботи серед військ і населення; забороняти роботу приймально-передавальних радіостанцій особистого і колективного користування та передачу інформації через комп'ютерні мережі. Однак чинне законодавство не визначає вичерпного переліку меж допустимого обмеження на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, а також на вільне збирання, зберігання, використання та поширення інформації, що створює правову невизначеність. Відсутність чітко прописаних процедур, критеріїв і підстав для запровадження інформаційних обмежень у Законі України «Про правовий режим воєнного стану» 2015 року [3] породжує ризики довільного тлумачення норм та їх використання як інструменту політичного впливу, цензури або дискредитації критичних позицій.

Проблемним залишається й питання правової кваліфікації поширення недостовірної інформації. У чинному Кримінальному кодексі України [4] передбачені норми, що встановлюють відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності (стаття 259 ККУ) [4], виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії російської федерації проти України, глорифікація її учасників (стаття 436²) [4], а також колабораційну діяльність (стаття 111¹) [4]. Водночас у законодавстві відсутнє універсальне визначення терміну «дезінформація» та нормативні критерії для відмежування умисного поширення неправдивих відомостей від необережних дій. Це ускладнює роботу правоохоронних органів і створює неоднакову практику застосування санкцій, що суперечить вимогам статті 19 Конституції України [2], відповідно до якої органи державної влади та їх посадові особи

зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, передбачений Конституцією та законами України.

Право на свободу вираження поглядів, права на отримання різнобічної, достовірної та оперативної інформації гарантується, зокрема, Законом України «Про медіа» 2022 року [5]. Відповідно до пункту 2 статті 4 цього Закону, будь-які обмеження зазначених свобод, у тому числі шляхом ухвалення державними органами або органами місцевого самоврядування рішень, що передбачають заборону чи обмеження розповсюдження будь-якого медіа на території України, зупинення чи анулювання ліцензій, відмову у їх видачі, а також відмову у реєстрації суб'єкта у сфері медіа, можуть бути встановлені та застосовані виключно на підставі закону, якщо такі заходи є необхідними у демократичному суспільстві та пропорційними (ненадмірними) щодо поставленої мети [6].

Законом передбачено, що подібні обмеження можуть запроваджуватися лише в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, захисту репутації або прав інших осіб, запобігання розголошенню конфіденційної інформації чи для підтримання авторитету та неупередженості правосуддя. При цьому, згідно пункту 3 статті 4 Закону України «Про медіа» 2022 року [6], цензура в Україні прямо забороняється [5].

Варто зазначити, що стаття 123 Закону України «Про медіа» 2022 року [5] містить пряму заборону на поширення на території України аудіовізуальних медіа-сервісів на замовлення та сервісів провайдерів аудіовізуальних сервісів, що належать державі-агресору.

У цьому контексті можливість запровадження інформаційних обмежень прав і свобод людини під час воєнного стану, зокрема блокування інтернет-ресурсів, обмеження мовлення чи заборони роботи окремих комунікаційних засобів, набуває особливого значення. Такі заходи, хоча й можуть бути зумовлені потребами національної безпеки та оборони, водночас створюють підґрунтя для дискусій щодо меж їхньої допустимості, правових підстав і процедур реалізації, що зумовлює необхідність чіткого правового регламентування та запобігання їхньому використанню як інструменту неправомірного впливу в інформаційній сфері.

Список використаних джерел:

1. Турченко О. Г., Фурман В. В. Обмеження права на доступ до публічної інформації в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 5. С. 107-113. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.05.20>.
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення : 15.12.2022).
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n1780>
4. Про медіа : Закон України від 13.12.2022 р. № 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#n2193>